

עשרת עשרת

לע"נ הגה"צ ר' יחזקאל אריהו בהגה"צ ר' יהושע הורוביץ זצ"ל

בנינו
דז'יקוב
 ע"ש מרן רביה"ק
 בעל עטרת ישועה זיע"א
 מנשיאות
 הנה"צ רבי חיים מאיר הורוביץ שליט"א
 אבדוק"ק דז'יקוב

עטרת זקנים

לקיטת נפלאים מתורת רבו"ק מדז'יקוב ז"ע

עטרת ראשינו

ממשנתו של הרב אב"ד שליט"א

הנולד מאב גוי ואמו בת לוי האם חייב בפדיון הבן.

זקוקה לחליצה דהוי כמקום ערוה הנבעלת למומר קנאים פוגעים בו והביאו האבני מילואים ז"ל בס"ז סק"ג יע"ש, ופשיטא דלפ"ו כ"ש הנבעלת לגוי דקנאים פוגעים בה, ולפום ריהטא צ"ע מנלי' הנבעלת לגוי קנאים פוגעין בה, ולהנ"ל נחא מאד דס"ל דגוי הבא על בת ישראל הולד גוי וא"כ לסברת הרמב"ן ז"ל הנ"ל ממילא איכא דין קנאים פוגעין בה, רד"ק.

ומעתה מה יומתק לפ"ו סברת היש מי שפירש שהביא הריטב"א ז"ל הנ"ל דישאל שאנסה ליבעל לנכרי תיהרג ואל תעבור, דכיון דגם בזה איכא דין קנאים פוגעין בה א"כ הדר הנ"ל דין ערוה וכד"ל הרמב"ן ז"ל דהיכא דאיכא דין קנאים פוגעין בו איכא נמי דין יהרג ואל יעבור, ויובן היטב הא דס"ל לה"מ ז"ל דדוקא באנסה ליבעל לגוי בפרהסיא היינו משום דדין קנאים פוגעין בו ליכא אלא בפרהסיא כדאי בע"ז ל"ו ב'.

נמצינו למדים מכל החשבון הנ"ל, דדעת היש מי שפירש שהביא הריטב"א ז"ל, וכן דעת רבינו אברהם הגדול ז"ל דגוי הבא על בת ישראל הולד גוי צריך גירות וכדברי המלבי"ם ז"ל.

ונה השער המלך ז"ל בפט"ו מהל' אסורי ביאה ה"ג הביא ראי' אלימא דגוי הבא על בת ישראל הולד ישראל גמור, מהא דאי בבכורות מ"ז א' דבכור הנולד מאב גוי ואמו בת לוי פטור מפדיון הבן יע"ש, ומשמע דבכה"ל כשאמו ישראלית חייב בפדיון הבן, והשתא אי נימא דהנולד מאב גוי ואם ישראלית הוי גוי צריך גירות הי"ך יעלה על הדעת דחייב בפדה"ב.

הפתחי תשובה ז"ל הנ"ל הביא דברי הנתבות המשפט ז"ל בשו"ת חמדת שלמה אהע"ז סי' ב' סברא מחודשת ליישב קושית השערה"מ ז"ל, דהנה בעכו"ם רק בגיותן אית לעכו"ם חיים אבל בגירותן לית לוי חיים, ולפ"ו הנולד מאב גוי ואם ישראלית צריך גירות משום דכל זמן שלא נתגייר עדיין נתייחס אחר אביו, אבל כשנתגייר תו לית להו חיים וממילא אחר הגירות שדין ליה בתר אימיה הוי כישראל גמור ודינו כבכור ישראל חייב בפדיון.

ונלע"ד בע"ה להביא ראי' עצומה לחידושו של הנתב"מ ז"ל.

דהנה אמר' בקידושין ע"ו ב' 'אושפזיכניה דרב אדא בר אבהה גיורא הוה והוה קא מנצי' איהו ורב ביבי מר אמר אנא עבידנא סררותא דמתא ומר אמר אנא עבידנא סררותא דמתא אתו לקמיה דרב יוסף אמר להו תנינא שום תליך מלך מקרב אחיך כל משימות שאתה משים לא יהיה אלא מקרב אחיך אמר ליה רב אדא בר אבהה ואפילו אמו מישראל אמר ליה אמו מישראל מקרב אחיך קרינא ביה"ו.

ונה כל הריאה ישתומם, כיון דהי' אמו מישראל אמאי הוי גיורא

תמצית העולה מהדברים:

- [א] המלבי"ם ז"ל כתב דבן הישראלית שאביו מצרי הי' לו דין גוי.
- [ב] מצינו שיטה זו בכמה מדברי רבנן קמאי ז"ל דהנולד מאב גוי ואם ישראלית הוי גוי.
- [ג] יש לבאר בזה בע"ה באופן נכון דברי הריטב"א ז"ל דישאלית האנסה ליבעל לנכרי תיהרג ואל תעבור.
- [ד] הנתבות המשפט ז"ל חידש דאע"ג דגוי הוי וחייב גירות מ"מ לאחר גירותו חוזר ומתייחס אחר אמו.
- [ה] יש להביא בע"ה ראי' עצומה לדבריו ז"ל מדברי הגמ' בקידושין ע"ו ב'.

בפרשתינו כתוב "ונה לא מת ממקנה ישראל עד אחד" וכי המלבי"ם ז"ל בפ"י לתורה "וי"ל שהיה בהמת בן האשה הישראלית והוא בן איש מצרי, שבידני ישראל היה כמצרי, כמש"ש במקומו, ופרעה חשב שהוא מישראל וכיון שבהמתו מתה לא נתקיים דבר משה ועי"כ וכיכב לב פרעה"

ומדבריו ז"ל למדנו דבר מיוחד דהנולד מאם ישראלית ואב גוי הרי הוא גוי, וכבר כתבנו בע"ה בזה בעלון ל"ו שם הבאנו מדברי רש"י ז"ל דס"ל הכי מדברי התוס' בקידושין ע"ה ב' ובפסקי התוס' שם מוכח כן, והגרע"א ז"ל בשו"ת מהדורת המאור כרך ד' או"ח סי' כ"ו הביא מדברי התוס' בכמה מקומות מוכח כן, ועי' גליון הגרע"א ז"ל לשו"ע יור"ד סי' רס"ו סי"ב, והפתחי תשובה ז"ל באהע"ז ס"ד סק"א אמר כי הביא דברי כמה אחרונים ז"ל צידדו כן מ"מ אס"ק דלהלכה הוי ישראל גמור וא"צ גירות

ושם הוכחנו בע"ה מכמה ראיות הולד גוי, ואין אני חוזר על הראשונות אלא משום אומר' הב"א מ"ן החד"ש אשר עלה במצודתי בע"ה כמה ראיות חדשות לדון זה.

[א] קי"ל דמי שאנסוהו לעבור על עבירת גילוי עריות יהרג ואל יעבור, והנה מרן הב"י ז"ל ביו"ד סי' קנ"ז הביא בשם הרמב"ן והר"ן ז"ל דבכלל גילוי עריות היינו דוקא חייבי כריתות אבל ישראלית שאנסים אותה ליבעל לנכרי כיון דאיהא מחייבי כריתות ולכמה ראשונים ז"ל אין בזה איסור תורה אלא כ"ד של שם גזרו ע"ז אי"כ תעבור ואל תיהרג.

אמנם הריטב"א ז"ל בפסחים כ"ה א' כתב וז"ל ויש מי שפירש דאפילו בת ישראל הנבעלת לגוי בפרהסיא כשעושה מעשה בכלל גילוי עריות היא ותהרג ולא תעבור' והאחרונים ז"ל הק' הא כיון דס"ל להיש מי שפירש דגם בת ישראל האנסה ליבעל לנכרי הוי בכלל ג"ע א"כ אמאי דוקא אם אנסה ליבעל לעכו"ם בפרהסיא הא ככל גילוי עריות גם בצנעא איכא דינא דיהרג ואל יעבור'. וגם בגוף דהסברא צ"ע אמאי הוי בכלל גילוי עריות הא לא הוי מחייבי כריתות ולכמה ש"י אפילו איסור תורה אין בזה, [אמנם זה לא קשיא אי משום בפרהסיא איתנין עלה הא בפרהסיא חייב למסור נפשו על כל המצוות, זה אינו, דנפק"מ להנאת עצמן דבשאר המצוות ליכא בזה דין יהרג ואל יעבור]

ונלע"ד בע"ה לבאר דברי הריטב"א ז"ל כביאור נכון.

דהנה הרמב"ן ז"ל במלחמות שיליהו בן סורר כתב לחדש, דישאל שאנסים אותו לבא על הכותית יהרג ואל יעבור אע"ג דאין זה אלא איסור לאו מ"מ כיון דקנאים פוגעים בו הוי כחייב מיתה, אבל ישראלית שאנסה ליבעל לעכו"ם כיון דליכא בתו דין קנאים' ליכא בזה חיוב מסי"ן.

והוסף הרמב"ן ז"ל לבאר דבן הישראלית הבא על הגויה איכא דין קנאים פוגעין בו ובישראלית הנבעלת לגוי ליכא דין קנאים פוגעין בו, היינו משום דבישראל הבא על הנכרית הוי הולד גוי ואיכא פגם, אבל גוי הבא על בת ישראל הולד ישראלית ואיכא פגמא, יעו"ש בדבריו ז"ל ובנמוקי"ש שם.

נמצא לפ"ו דבר נפלא, ההתינה להסוכרים דגוי הבא על בת ישראל הולד ישראלית, אבל להסוכרים דגוי הבא על בת ישראל הולד גוי וכו"ל, א"כ יהי' גם בזה דין קנאים פוגעים בו דהא גם בזה איכא פגמא.

ומצאתי בע"ה מצאה נפלאה, דהמרדכי ז"ל בפ' החולץ סי' כ"ה הביא דין מיוחד מאד בשם רבינו אברהם הגדול מרגנשבורג ז"ל דיכמה שנפלה לפני מומר אינה

מעלת החפץ וההשתוקקות לעבודת ה'

וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל וגו' נאקה היא בלב, הנה כתיב "ואף גם זאת לא מאסתי ולא געלתים כלבונם" - פי' בספרים לשון תשוקה, היינו שהקב"ה אינו מואס וגועל אפי' בתשוקת ישראל, ולכן אין לשום אדם מישראל לייאש את עצמו כלל וכלל, ולא יאמר ח"ו אני נפסק מקדושותי ית"ש, שאין אני יכול להתפלל בלא מחשבה זרה וכדו', שנראה לו שאין לו דיבור של קדושה שתעלה תפילתו לו ית"ש, לא ייאש את עצמו בכל זמן כי לא ידח ממנו נידח'. וגם האיש הזה שהוא בשפל המדרגה מאד, ונסתמין בדרינו ואינו יכול לפתוח פיו כראוי לדבר לפניו ית"ש כלל, אפי"כ ידע באמת שגם התשוקה הזאת שחפץ ומשתוקק לדבר ולהתפלל לפניו ית"ש כראוי, אך שאינו יכול זה ג"כ רואה ית"ש וחשוב לפניו ית"ש וכו' עיי"ש לשון קדשו.

זה היה במצרים 'גם אני שמעתי את נאקתם' - נאקה היא בלב, היא גופא שמע ה'.

(זרע קודש עיי"ש עוד דברים נפלאים.)

לעבוד את ה' בין בטיב ובין בעאקו

הפלה ד' בין מקנה מצרים ובין מקנה מצרים ולא ימות מכל לבני ישראל דב' (טו ט)
 א"י, ידוע דברי הוזה"ק אשר עיקר העבדות הוא בין בטיבו ובין בעאקו, שלא יהא שום דבר מבבל אותו מהעבדות, הן על ידי הטובות והקשירות שנשפע עליו לא יאושמן ישורון ויביט, והן חלילה לא תהא עניות מעבירתו על דעת קונו, רק בין כך ובין כך להחזיק בעבודתו, ואז הוא מהשרידים אשר ד' קורא.
 וזהו 'הפלה ד', היינו, הוא הנקרא מופרש לך, מי שעובד אותו 'בין מקנה מצרים ובין מקנה ישראל', היינו, בין אשר כל קנינו ועסקיו הם במיצר גדול, ובין אשר קנינו ועסקיו הם בשררות, והוא לשון 'ישראל', כי שרית עם אלקים ועם אנשים, ובכל האופנים אין לו דבר שיבטל אותו מהעבודה המוטלת על זרע ישראל, וזהו 'לא ימות מכל לבני ישראל דבר', שאין דבר לפניו לבטל אותו ולכלכלו במה ששייך וצריך לעבודת ישראל. אותו האיש אשר דרכו בקודש בהנהגה כזו, הוא הנקרא מופרש לך' לבד בכל הענינים. (אמרי נועם)

מעבד מלך ב"ד נוכל ללמוד ליראת השם

הירא את דבר ה' מעבדי פרעה כו'
 א"י על פי ששמועתי בשם הצדיק מהר"מ מרימנוב זצ"ל שאמו ר' האדם יוכל לקחת מוסר לעבדות ד' מעבדי מלך בשר דם אין מקנה מצרים ובין מקנה ישראל, ומזה יקח אדם לעצמו מוסר אך הוא ירזו עצמו לעמוד בבוקר לעבודת מלך מלכי המלכים. וזהו: **הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים**, היינו, כי מעבדי פרעה מלך בשר דם ויכל הירא את דבר ה' להניס את עבדיו ואת מקנהו, העבדות ומקנה המעשים טובים, אל הבתים נקרא חדרי לבנו, כי מהם יוכל לקחת מוסר, וכדברי הצדיק הנ"ל.

(עטרת ישועה)

שקולים משה ואהרן

הוא אהרן ומשה אשר אמר ד' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים על צבאתם, הם המדברים אל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל ממצרים הוא משה ואהרן. וברש"י: 'הוא אהרן ומשה' - יש מקומות שמקדים אהרן למשה ויש מקומות שמקדים משה לאהרן, ולומר לך שקולים כאחד, ואיתא במדרש (בר"ד פ"א טו) בכל מקום הוא מקדים משה לאהרן, ובמקום אחד הוא אומר הוא אהרן ומשה, מלמד ששניהם שקולים זה כזה, ותראה רמז לזה. כי התיבות 'הוא משה ואהרן הוא אהרן ומשה' בגימטריא "מכאן אמרו שהם שקולים כאחד" (עם ה' תיבות והכולל).
 גם 'הוא משה ואהרן הוא אהרן ומשה' (עם הכולל) בגימטריא "מכאן הכתוב מלמד כי היו שקולים זה כזה" גם בגימטריא "מכאן אמרו שקולים הם זה כזה" (עם ד' תיבות). גם בגימטריא: "ששניהם שקולים זה כזה" (עם ד' תיבות).

(רמזי הפלאות)

עטרת זהב

פרקי הגות ומחשבה בפרשה

למה הרעתה לעם הזה

ידבר אליקים אל משה - דבר אתו משפט על שהקשה לדבר ולומר למה הרעותה לעם הזה (רש"י שמות ב). כאן מצאנו כעס וטרנויה על בן אנוש שדיבר קשה אל ה'. וכן א"ל ב"ש"ל **לעולם אל טיח אדם דברים כלפי מעלה שהרי אדם גדול הדברים כלפי מעלה ואיטלע** (סוכה נג. א.).

אבל מצאנו כמה פעמים השתחח דברים כלפי מעלה ששינתה את פני הדברים והמתיקה כמה גזירות. וכן א"ל בגמ' (ברכות לא. ב) **אמר רבי אלעזר חנה הטיחה דברים כלפי מעלה שנאמר ותתפלל על ה' מלמד שהטיחה דברים כלפי מעלה ואמר רבי אלעזר אליהו הטיח דברים כלפי מעלה שנאמר ואתה הסבות את לבם אחרנית אמר רבי שמואל בר רבי יצחק מנין שחזר הקדוש ברוך הוא והודה לו אליהו דכתיב וגם הרשע יז"ל** (בסוף פרשת בא) מזכיר את עניין התפילה בתקופות, וז"ל: "זו כוננת במה שאמר ז"ל (ירושלמי תענית פ"ב ה"א) ויקראו אל אלהים בחזקה (יונה ג. ח), מכאן אתה למד שתפלה צריכה קול, חציפא נצח לבישה", ע"כ. הרי לנו ראיות לכאן ולכאן, מחד מתבקשת "תפילה בחזקה" שהיא כהטחת דברים כלפי מעלה, ומאידך מצאנו זהוה מעשה מנוגה מאד, ואפשר שיענש חלילה על תפילה או דיבור שכזה.

נדמה שהיישוב לכך מפורש בגמרא דלהלן: **הוה בהו ההוא בר דרומא דהוה קפיץ מילא וקטיל בהו שקליה קיסר לתאגיה ואתניה אארעא אמר ריבוינה דעלמא כוליה אי גיחא לך לא תמסריה להווא גברא לדידיה ולמלכותיה בידיה דחד גברא אכשליה פומיה לבר דרומא ואמר הלא אתה אליקים נחתנו ואתה תא אליקים בצבאותינו דוד נמי אמר הכי דוד אמתוהי, (גיטין ז. א.).** ולביאור העניין נקדים:

***

יוסי הינו בן למשפחת עניים, אביו היה מסתובב כל היום בחוסר מעש ובחוסר פרנסה, ופניו הנפולות והמכורכמות חרטו את ליבו של יוסי במחט צורבת, הוא חיכה ליום בו יהיה גדול ויגרוש את חרפת הרעב והדכדוך שהיו מנת חלקו מעת לידתו.

ובמציאות, יוסי נישא ונולדו לו שני ילדים שדרשו את שלחה, הוא ניסה את מזלו בהכנסות חולפות ומשתנות, אבל התמונה העגומה משנות ילדותו הלכה וכבשה כל פיסת חיים בשטחו, אט אט הוא מצא את עצמו עוטה על פניו ארשת חמוצה, כזו כמו של אבא בשעתו, את אשר יגור בא עליו. נראתה דמות דיוקנו של אביו בחלון, והוא שמע את קולו מתוך הסנה החרוך: אמרת לך יוסי, החיים מורכבים וקשים, אין, אי אפשר לצלוח אותם. הוא ניסה להיאבק בדמות ובמציאות אבל הייתה זו מלחמת התשה ותוצאותיה ידועות מראש, לפחות מראשו של יוסי, הוא הלך ודעך עד שנפל אל פי פחת, עלי מיטה, ישן.

אם אדם אנרגטי יען ארבע שעות בלילה ומתעורר מחוסר יכולת לישון עוד, ואדם ממוצע ישן שבע שעות בלילה והמיטה פולטת אותו לאחריהן, קל לשער כמה שעות גילה יוסי שאפשר לישון, ולהישאר עייף כמובן. בהתחלה ניסתה רעייתו המסורה לשמור על היקש בשעת "מנוחתו", ומשקפו החודשים ותקופות היקיצה שלו הסתכמו בשעות בודדות ביממה, היא הבינה שאין ברירה והיא חייבת לעשות מעשה. היא הבירה לו חד משמעית שהיא לא מוכנה להמשיך ככה יותר, יוסי יהיה חייב לקחת אחריות על עצמו באיזו דרך שרק לא תהיה, קלה כקשה, וזאת תמורת בית שלם... בצר לו הוא פנה לקבלת עזרה, אשתו המליצה לו עליו, על צוריאל, וקיבלה על עצמה לעמוד

לצדו בדרך החדשה שיפסע בה ככל שיידרש ממנה. יוסי קבע פגישה בקול רועד, הוא חייב לרצות את אשתו, אבל את האמת המרה הוא יודע היטב, הנה, אבא עומד שוב מולו בדמינו, מטה את ראשו הצידה בתנועת ביטול, "חבל יוסי על ההשקעה, חבל!"

צוריאל התגלה כאדם החלטי ותיקי מחד ורך ורגשי מאידך, הוא כיבד את יוסי בחיבות להתיישב על כורסת עור שחורה, מזג לו כוס מים קרים על שולחן תה צדדי, והתיישב מול יוסי, עיניו נגעו בעיניו וליטפו אותו, באהבה. יוסי חש לו חום מתפשט בתוכו ומיד הסיט את עיניו הצידה לנקודה אחרת בחדר, הנה שם, עומד אבא צוחק, הייתכן איך אבא צוחק ממקמי ייאוש שלו, אין זה צחוק, זהו לגלוג: שכח מזה יוסי שכח! יוסי מקשיב לקול ומתרפק, מהרהר.

"אמרת לי בטלפון שקוראים לך יוסי", הוא שומע את קולו של צוריאל כמתוך ערפל. "נעים מאד, לי קוראים צוריאל, מה הביאך הלן-?" "אשתי רצתה", קטע אותו יוסי בבהילות. "ומה אתה רוצה?"

צוריאל תפס את התיק פחות או יותר מהתנהלות של החמש דקות האחרונות, הוא ניסה לדחוק את מסקנותיו הצידה, ולתת ליוסי את היכולת להעלות אותו בעצמו, בכוחותיו. יוסי נמנע, נשא אחר כל התפתחות למבוי הסתום, המוכר והעתיק, כמו סדין מלוכלך וקרוע שאהוב על תינוקות... הפגישה הסתיימה, יוסי חזר הביתה, ברגשות מעורבים, לראשונה הוא חש הזדהות, לראשונה הוא חש חויבות, אבל גלי הייאוש חזקים מהם, צוריאל יכול לדבר, צוריאל יכול להרגיש, הוא - יוסי - יודע את האמת! העבודה הקשה של צוריאל הייתה לשבת מול גלי הייאוש ולהכיל אותם, ובכך לסתור אותם

ולפרק אותם בדומיה. וכשהגלים מוכלים הם אינם חוזרים לים הסוער, הם נשארים בכלי הסגור, עד שהים מתרוקן - ונראית היבשה.

וכשניארת היבשה היה היכן לטייל, והיה היכן לבנות בניינים, ולסחור בהם ובחדריהם. יוסי, במאמץ רב דיכא את הקולות המנופצים של ההרגלים השחורים, עד שמצא בקרבו פיסות אמונה, אמונה בטוב, אמונה באור, והוא עלה על דרך המלך, אינני יודע עם מלך גדול, אבל מלך קטן גם טוב, העיקר מלך!

דוד המלך התהלך באור, למרות הצרות והכאב שהיו מנת חלקו מיום היולדו הוא ידע שישנה בוודאי יבשה, הוא רק ביקש לבנות עליה טוב, ושלא הצליח תוהו ואמרו, רבש"ע הרי אתה טוב, ובראת עולם טוב, אם כן איך זה שזנחנתו ולא יצאת בצבאותינו.

בר דרומא לעומתו שאג כאביו של יוסי: הנה, הנה החור השחור, הנה הוכח מציאותית הדעה הישנה שהעולם אכזרי!, והראיה שלא ניצחנו במלחמה.

אינני רוצה חלילה להשוות את משה רבינו והתנא לוי לבר דרומא, אך את אליהו וחנה ודאי נוכל להשוות לדוד המלך, הם האמינו בטוב, הם באו מהמקום המלא שבמקרה חסרים בו אי אלו פרטים והם רוצים לקבל על כך מענה מקורשא בריך הוא.

תפילה שכזו, 'חוקה' וחצופה ככל שתהיה, נטויה בה חן, תמימות ואמונה בטוב, והשם יתברך ברוך הוא רוצה בזה, כדאיתא נצחוני בניי, וזהו 'נעימות בימינך נצח' רוצה לומר נעימים הם הגבורות והניצוח כשהצדיק ממתיקם ומביאם לקומקום, (נועם אלימלך, דברים).

עטרת פז

ממחשבת המוסר

ללמוד ממעשה הצדיק

בליקוטי מוהר"ן כתב כמה פעמים כי על ידי סיפורי מעשי הצדיקים נתעורר הלב בהתלהבות גדול להשם יתברך בחשק נמרץ מאד, וכמה צדיקים גדולים ונוריאים סיפרו שעיקר ההתעוררות שלהם היה על ידי סיפורי מעשי הצדיקים וזה בעיני לבם להשם יתברך עד שיגעו בעבודתו וזכו למה שזכו. אשרי להם.

בחודש האחרון נאמרו הרבה הספדים וסיפורים על אדם מלאך שזכינו שהיה בינינו הלא הוא **רשכבה"ג מורנו הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל**. אחד הדברים המיוחדים בו היה מידת הפרישות.

בשביילנו מה שצריך ללמוד למעשים לקיים בענין פרישות, פשוט שלא מתחילים ישר להוריד את התפריט, לעבור לתפוח אדמה תפל. [זהו מה שמרן אכל עשרות שנים, עם כוס מים בלבד בלי תה, בלי קפה, בלי כלי] אבל לפחות, כשבאים לארוחת שפע עם כמה סוגי ממרחים מוצרי גבינה חביבה ומבחר סלטים לא חייבים לאכול הכל!! אפשר להחליט מראש כמה פרוסות אוכלים ואיזה ממרח שמים על הלחם, מותר לבחור את הטוב ביותר אבל לא לטעום מהשארי! להיות איתן בחלטה ולא לאכול! זהו חג 'דרגה' שאנחנו יכולים לעשות עם קצת מחשבה ורצון טוב, להתירום לפחות טפח ממקרקע ולא להשאיר בתאוות האכילה. עוד דבר טוב, לזכור את תענית הראב"ד ולהתגבר בשטיקל האחרון ולפרוש ממנו.

התפרסם במיוחד סיפור, שהיה רגיל בשנים האחרונות לאכול אוכל טפל ללא כל מלח סוכר וכד' פעם אחת שמו לו סוכר או ריבש באוכל כדי לחזקו, וכאשר הוא טעם את זה הוא התבטא שיש לזה טעם גיהנם!! והרמז ממנו את המאכל.

הגר"א כותב באבן שלמה: כל ההנאות שאדם נהנה בעולם הזה יתהפכו לו בקבר למהר והקרומין המתאווין נענשים בחבטות הקבר, ושם נידון כל איבר ואיבר שנהנה מהעולם הזה שלא במצווה, וכו' [עי"ש פ"ב יב] שמעתי פעם להסביר על פי המשנה בדרך ארץ "מוד עת שלא תמות" כי אדם שממית את תאוותיו בעולם הזה, אינו טועם טעם מיתה ויצאת נשמתו מגופו היא כמשלח בינתא מחלבה. [גמ' ברכות] אולם מי ששוקע בתאוות, יציאת נשמתו היא כצמר מקוצים, שהצמר מסובך בקוצים ויוצא חתיכות חתיכות, ונשאר שאריות. פחד פחדים. בחיבוס הקבר המלאכים מכים אותו להפריד את הקומים המתאווים והיינו את חלקי הנפש שדבוקה בגוף. השם ישמרנו. זה הפשט טעם גיהנם" כי מי ששבר את תאוותיו והסתפק במועט רק כדי מחיתו אז סוכר זה טעם גיהנם. החז"א" אמר שפשוט לו שהקצה"ח לא היה מרגיש טעם בקוגל. החז"א" הבין שכדי לכתוב ספר כמו הקצות זה לא הולך עם תאוות עוה"ז.

לעטר פתורא

דרושים נאים לפרשת השבוע

"ישלח בהם ערוב כנים בכל גבולם, וצפרדע ותשחיתם"

כתיב 'אמר ייבוא ערוב כנים בכל גבולם' (תהילים קה) והקשה המגיד מדובנא והרי מכת כנים קדמה למכת ערוב, וא"כ למה נאמרה לאחריה, ותיריך דאה"נ אפי' שקדמה מכת כנים לערוב, אבל במכת ערוב חזרו אף הכנים בשנית, שהרי גם הם נקראים חיה, וזה ש"כ 'ייבוא ערוב' הדינו שבא הערוב נכללו בו גם הכנים בכל גבולם, אבל אה"נ שימשו הכנים בשנית מדין מכת ערוב ולא מדין מכת כנים. ולפ"ז ראיתי בספר כרם חמד שכתב לישב נמי הא דקשיא ממ"ש (תהילים עח) 'ישלח בהם ערוב ויאכלם וצפרדע ותשחיתם', ושוב קשה הרי מכת צפרדע קדמה למכת ערוב וא"כ לא הוזכרה אחריה, אלא ד"ל כנ"ל שבאה הצפרדע בשנית מדין מכת ערוב, עכ"ד הנהפלאים.

אכן יש להטעים דבריו לגבי צפרדע באופן שונה קצת, דהנה לאחר שנתפלל משה להסיר הצפרדעים כתיב 'וימותו הצפרדעים מן הבתים מן החצרות ומן השדות', והקשו המפרשים שהיו נאמר הצפרדעים יעלו בתנור ומשארותיך, וא"כ אמאי לא כתיב דמות או הוה (ודחוק הוא לומר דהם כלולים במה שאמר בבתיך, שיועד שתגוריהם היו בחצרות, ואולי הוא כלול בחצרות). אמנם ראיתי לתרץ ע"פ הא דאיתא במדרש שומר טוב (פ"ח) דכיון שאותם הצפרדעים קידשו שם שמים שהשליכו עצמם לתנורים פרע להם הקב"ה שאע"פ שכל הצפרדעים מותו הם לא מתו בשכר מסירת נפשם. לפ"ז הרי ניהא, ד"ל דמאז מכת צפרדע לא סרו אותם שהיו בתנורים ושימשו עד מכת ערוב (אמנם קשה ע"ז דפעמים אמר משה דרק ביאור תשארנה), אכן, הוא דחוק אמאי הזכירם דוקא במכת ערוב, וי"ל דהרי אחרי מכת ערוב הרי סרו אף הם ממזרים כדכתיב 'ויעש ה' כדבר משה ויסר הערב מפרעה מעבדיו ומעמו ולא נשאר אחד'.

אמנם יש לבאר באופן אחר למה הזכירם דוקא במכת ערוב בשנית ולפ"ז תתישב נמי תימה נוסף שמתוה המפרשים, ונתקשו ויאכלם כתיב במכת ערוב 'כי אם אינך משלח את עמי הנני משלח בך ובעבדך ובעמך ובביתך את הערוב', נקט לשון שילוח מה שלא נקט שבוש מכה אחרת. וביותר קשה דהרי כאשר יצאה לפועל מכת ערוב לא כתיב וישלח ערוב כבד, אלא כתיב 'ויבוא ערוב כבד', ולמה לא נקט לשון שילוח כמו שנקט מתחילה. ולדברינו י"ל דלשון שילוח נופל על דבר קיים ורק חסר ציווי להשתלח (וכן הוא במכ"מ), א"כ כל החיות הרעות הרי לא היו במצרים והם היו צריכות לבוא למצרים! אמנם הצפרדע כבר היתה במצרים א"כ היתה מחוסרת רק שילוח, לכן אמר מרע"ה ובוטא דישלח דהיינו אף הצפרדע הקיימת כבר במצרים תבוא בשנית, אבל כאשר באה מכת ערוב הרי באו מצרימה אף חיות שלא היו שם מלפני כן, לכן כתיב ובוטא נוספת 'ויבוא ערוב כבד', הדינו כי בא הערוב מבית ומחוץ.

לפ"ז ניהא דחוקא דמאז מכת צפרדע נשארו הצפרדעים שבתנורים במצרים אמנם הם לא יצאו אותם מחמת שלא היו מצוות על כך, אכן, במכת ערוב נצטוו להשתלח במצרים בשנית, לכן כתיב 'ישלח בהם ערוב ואכלם צפרדע ותשחיתם' הדינו שעתה קיבלה הציווי להשתלח בהם ולהשחיתם, ולכן הזכיר דוקא הצפרדע מכל החיות, דנקט לשון וישלח בהם ולדברינו קאי על הצפרדע בדוקא, ודו"ק.

עטרת המקרא

באורים בפרשה בדרך הפשוט

עשר המכות

הנה בפרשת המכות ישנן מכות שלא זכרה המכה נזכרה תפילת לפני המכה ויש מכות שלא נזכרה בהן. דהנה במכת דם כנים דבר שחין וחשך לא נזכרה תפילה. ואילו בצפרדע כתוב ויאמר העתירו אל ד' ויצעק משה אל ד' (ח, ה, ו, ח). בערוב כתוב הנה אנכי יוצא מעמך והעתירי אל ד' (שם, כה). בברד כתוב העתירו אל ד' ויצא משה כו' ויפוש כפיו (ט חלג), בארבה כתוב והעתירו לך' אלקיכם (יז) ובמכת בכורות כתוב קומו צאו כו' וברכתם גם אותי (יב לא, לב). וצורתן להבין במה נשתנן המכות אלו מאלו.

ונראה דהנה עוד יש לעי' למה יש מכות שהיתה בהן התראה לפני המכה ויש מכות שלא היתה בהן התראה. וכתב הרמב"ן (טו, טז) וז"ל, כי אין הקדוש ברוך הוא מתרה בפרעה רק במכות שאין בהן מיתה (אדם). כתיב בצפרדעים, וצפרדע ותשחיתם (תהלים עת, מה). שהוא רומז למיתה או להשחטה שהיכירו רבותינו שהיו מוססים אותם. וכן הארבה ימיתם ברעב, כי אכל יתר הפלטה הנשארת להם מן הברד. והכל רחמים מאתו באדם. כענין שנאמר (ויקרא לג, ט) ואתה כי הזרתה רשע מדרכו לשוב מנחה ולא שב מדרכו הוא רשע בעונו ימות ואתה נפש הצלת. ולכן לא התרה בו ככנים ולא בשחין ובחשך רק בדבר, בעבור שהוא

מיתה, וראוי שתחול גם באדם כאשר אמר לו אחר כך (ט, טז), ואולם בעבור זאת העמדתך, ולכן הודיעו הענין איך יהיה. ובהמשך כתב עוד הרמב"ן, והטעם, כי בדם בעבור היתה המכה הראשונה רצה שיעשנה לעיניו ובלי יראה ממנו כו'. ולפי"ז יל"ע ד"זגם לגבי תפילת משה רבינו. דלא הוזכרה תפילת משה אלא במכות שהיתה בהם מיתה, דבזה רצו פרעה ועבדיו שיתפלל משה כדי שינצלו מן המיתה. ולכן בכנים שחין וחשך שלא היתה בהן התראה, דלא היתה בהן מיתה, ה"ה שלא היתה בהן תפילה. וא"ש ג"כ הא דבמכת דם, לא היתה תפילה, דהתם ההתראה לא היתה משום המיתה אלא משום דהיתה מכה ראשונה, ולכן לאחר המכה לא בקשו המצרים שיתפלל משה. והנה במכת דבר היתה התראה אמנם לא הוזכרה בה תפילה. ונראה, דהנה כתב הרמב"ן דהא הדיחה שם התראה אע"ג שלא היתה שם מיתה אלא לכהמות. דראייה היתה מכת דבר שתחול גם באדם, והנה בסוף לא חלה המיתה על האדם עד מכת בכורות וכמו שכתוב ואולם בעבור זאת העמדתך, ולכן לא ביקשו המצרים שיתפלל משה רבינו ודו"ק.

עטרת הסידים

ממשנת החסידות על פרשת השבוע

הגשה לתפילה (ג)

בסוגייתנו סוגית ההכנה הנדרשת והראויה קודם שיעמוד האדם לקונן, הרי שיש להתעסק בקדישים אלו הרבה ולחפש דרכים ועצות, כפי אשר למדנו מהמגיד מהקאניץ ז"ע בספרו הק' עבודת הק' (פר' תרומה בהפטורה עיי"ש עוד בעניינים אלו): "ויכניס העצים לבנות הבית (מלכים - א, ה, לב). העצים הוא לשון עצה, שקודם שילך אדם להתפלל ולבנות הבית צריך שיתן עצות בנפשו לעשות הכנה ולהתבודד במחשבתו לפני מי עומד להתפלל כמו שהסידים: האשונים היו שותיה שעה אחת ומתפללין", ואכן בפרשתינו מינין להכנה הגדול מראדמסק ז"ע בספרו תפארת שלמה אשר מאלפיו נינה פרק חשוב ויסודי עצום בפרשתא דא, וזה לשון קדשו:

"ידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה'. להבין ענין האמירה הזאת שאמר אליו אני ה' מה אמר לו. אך הנה באה ללמד לאדם דעת להבין בעצמו כי בכו"ע עמדו לפני ה' בתורה ותפלה כי הוא אינו כדאי וראוי לזכות ולעמוד לפתחו פיו לפני השי' ממה"כ הקדוש ברוך הוא ואינו בכוח לדבר מאומה זולת מחסד הבורא עליו אשר ישים דבר בפיו לאמר כה תדבר, כמש"כ אדר המלך ע"ה' כי אין מלה בפיו להגיד ויהי' ידוע לה'. **לכן צריך האדם להכניע ולשבר לבבו קודם ה' ולימת להתפלל לה' ולשאול ממנו מענה לשון כמ"ש בברכת התורה:** אשר קדשנו והאמירנו וצונו לעסוק בדברי תורה. ואע"פ"כ מתפללים והעירב בו כו' את דברי תורתך בפנינו שיהיה בו עריבות ומתוקנות לפניך היות נתת רוח לפני כסא כבודך, אף על פי שהאדם מחויב ללמוד במצות הבורא בחיוב דאורייתא מ"מ אינו כשאר מלאכות שמחויב לראות להשלים פעולתו אשר נשלה אליה כי אורייתא צריך הקדמתו דחילו ורחימו וכן בתפלה ושאר כל המצוות הוא רק חסד עליון אשר יזכה האדם השפל לעמוד לפניו ולהתפלל כמ"ש 'הללו את ה' מן השמים' ו"ל להודות ולהלל לפניו ית' שהוא ג"כ סיוע מן השמים טוב ה' לכל ורחמי על כל מעשיו יודוך ה' וגו' כל זה מצד הרחמנות אשר יודוך כל מעשיו.

לכן אל יפול לב האדם עליו בראותו כי הקדים ליגע קודם התפלה הרבה בלימוד שיעורין כסדרן ואע"פ"כ מתהפך הוא בתפלותיו בשעת התפלה והוא שיגיה שגורה בפיו ואינו יכול להתפלל כי הכל הוא והשיגה הוא יעשה את שלו. ועל כזה רמזו רז"ל אל תעש תפלתך קבע. ענין הקביעות הוא הבא בכל עת בטבע. כן אל תעש תפלתך מצד שלמות הרבה קודם התפלה בקביעות ועיי"כ נכון כן להתפלל. לא כן אלא רחמים ותחנונים לפני המקום מצד התפלה תבא לפני המקום. וכן נאמר ואתחנן וגו' פרש"י מתנת חנם אף על פי שיש להם לצדיקים לחלות במעשיהם הטובים אע"פ"כ אינם מבקשים רק מתנת חנם. ר"ל שיש להם לחיות שיהיה תפלתם כנותנה ע"י מעשיהם הטובים שלמדו הרבה ועשו מעש"ש קודם התפלה אע"פ"כ אינם מבקשים ר"ל הבקשתם שלמה אינה רק מתנת חנם כמ"ש 'ע' שצריך לומר קודם שמ"ע אדני שפתי תפתח כי לולא זאת איך יכול לעמוד תפלה כי איך יזכה לילוד אשה לעמוד לפני הקדוש ברוך הוא. "הנה כזה היה הענין אצל משרע"ה ציר נאמן כי שלחו ה' לפדות את בני" ונהגו מבקשים ר"ל הבקשתם באהבתו לישראל הלך בהתלהבות לקיים דבר השלמות וכאשר ראה כי לא שמעו לו הרע בעיניו והתחילו לזעוק למה הרעות. אמר לו הקדוש ברוך הוא דע לפני מי אתה עומד כי אני ה' כמו שמבואר בזוהר הקדוש מקמאי מילית מילין אילין. ודו"ק"

שפתי קדש ברור מלל, בחובת ההכנה בדחילו ורחימו קודם קדש האדם לעבוד את קונו בעבודה שלב זו

עטרת ודיבון

החקירים בפרשת השבוע

שבת מברכים

השבת הבעל"ט היא שבת שקודם ראש חודש, ומנהג ישראל לברך את החודש קודם תפילת מוסף. במאמר שלפנינו נעסוק במנהג זה ובשרשיו.

כבר בראשונים הקדמונים נזכר מנהג זה. ובביאור עניינו כתב במחזור ויטרי (לר' שמחה מוטרני תלמיד רש"י), ואם חל ראש חדש בשבת הבאה מכריז החזן ומודיע לרבים יום קביעותו, מפני תקנת המועדות ותקנת תפילת המוספים והלל ולבטל בהם הנשים ממלאכה. ובאור זרוע הלכות ר"ח (הביאו המג"א בס' כתב, ומה שאנו מברכין ר"ח בביה"כ מי שעשה נסים לאבותינו כו' ר"ח פלוני ביום פלוני, אין זה קידוש, אלא הכרזה בעלמא שתקנו רבותינו להכריז בציבור בלשון ברכה, שידעו מתי יא ר"ח ויהרו בכל הלכות החודש.

סדר ברכת החודש יש בו מנהגים שונים, וכפי שיתברר בהמשך חלקם מנהגים קדומים וחלקם מאוחרים.

המקור הראשון לסדר ברכת החודש הוא בסידור רב עמרם גאון [אלא שמדבריו משמע שהסדר הזה היה נאמר בר"ח עצמו ולא בשבת שלפניו]. ברכת החודש כפי שמופיעה בסרע"ג, היא כפי הנהוג היום אצל קהילות הספרדים בשינויים קלים: יהי רצון מלפני אבינו שבשמים וכו' [היינו ה"הר] הנהו לומר אצל האשכנזים בכל ב' וה' אחר קריאת התורה, מי עשה נסים וכו', בסימן טוב יאה לנו ראש חדש (פלוני יום פלוני ויום פלוני) ויחדשהו הקב"ה עלינו וכו', וכן הוא הנוסח גם באבודרהם ועוד. ובאבודרהם כתב טעם נפלא למה שנוהגים להתפלל על חכמי ישראל כשמכריזים על ר"ח וז"ל, והטעם בלשון רחמים על החכמים בהכרזת ראש חדש, מה שלא מצינו כן בשום מקום בעולם. מפני שהם היו מקדשין החדש בזמנו על פי הראיה, כי להם נמסר קדושו שנאמר אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם, אתם כתיב, והם מסרו להם העיבור, ולולי הם לא היינו יודעים מתי יבא החדש. ולכן אנו מזכירין אותם לטובה כקיימים אותם הבורא, ויחזיר ליושנה ליושנה ויקדשו החודש ככראשונה. וטעם הדבר שאומרים מי עשה נסים וכו' כתב בלבוש סי' תכא, ותקנו לומר זה הלשון מי עשה נסים וכו', לפי שמצות ראש חודש היא המצוה הראשונה מיד שנגאלו ממצרים, לכן מתפללין על הגאולה בכל פעם שקובעין ראש חודש.

התפילה הנהוגה אצל קהילות האשכנזים לאמרה קודם קידוש החודש, שיהיה זה חודש תפילה הנזכרת בגמ' ברכות טז: שיהיה רב רגיל לאמרה אחר תפילתו. בכמה סדורים נוספו המילים 'זכות תפילת רב', וכתב בערוך השלחן ז"ל, זהו דברי בורות מה שייך בזכות תפלת רב. ונראה שהמדפיסים טעו בזה, שהצמיץ ציין שיהו תפלת רב ולא ידעו הכוונה והוסיפו תיבת זכות ע"ל.

אמנם, לא נתברר אצלי ממתית התחילו להגיד את התפילה הזו בשבת מברכים, אבל נראה בודאות שהיא מנהג מאוחר שכן אינה נזכרת בסדורים אלא מתקופה מאוחרת. בנוסף, כבר קפקוק כמה פוסקים על עצם אמירת התפילה הזו, שכן כבר קבצו וזכריים ואין מבקשים בקשות בשבת יענין בערוך השלחן. ועיי' עוד בשאלת יעבץ ח"ב סי' כד, שכתב ג"כ דיש למועדי מלווה תחינות קודם ברכת החדש [אמנם מדבריו יש נראה שהתייחס לתפילה אחרת שהיהנוג בכמה מקומות לומר, ואין כוונתו על תפילת רב שאנו אומרים].

בנוגע לתפילה הנאמרת אחר ההכרזה, הנה בסידורים נזכרים ב' נוסחאות אחת ארוכה ואחת קצרה ושתיהן לקוחות מתוך תפילת מוסף של ר"ח. ישנן סידורים שכתוב בהם שהנוסח הקצר הוא נוסח חז"ל והנוסח הארוך הוא נוסח א"ש. וכך כתב הגר"ד יצחקי שליט"א במאמרו בסוף ספר לוח ארש (מהדורת אצורנו): **שאלת להגר"ח קנייבסקי שליט"א למה בבית הנכנס לדרמן בניי ברק משום האוסר להרבות בבקשות בשבת ע"כ.** ואע"פ שבמוסף שבת ראש חודש מוסיפים עוד דברים ברובם כנוסח ארץ ישראל, צ"ל דמה שנהגו נהגו אבל במקום שלא נהגו אין להוסיף בלילה. וכן שנוסח ארץ ישראל הוא בעצם לקוח מנוסח הספרדים, אין הכרח לצבור אשכנזי לאמרו במקום שלא נהגו כן.

המנהג הוא לעמוד בשעת ברכת החדש, כמ"ש המג"א בס' תי" סק"א וז"ל, ומ"מ נהגו לעמוד בשעת אמירת ר"ח ביום פלוני וזמנת קידוש החודש שהיה מוכרח. והעיר ע"ז רעק"א בגליון ז"ל, **בער אנכי ולא ידעתי מימינו דקידוש החדש הוא ממועד ואדרבה בריש פרק ג' דראש השנה [כה] משמע עליון שהיה מיושב.** והנה באגרות משה ח"א סי' קמב כתב שהר"ד דוגמת העם שעומדים מקודש מקודש והעם בודאי שהיו עומדים. ובמנהגי ק"ק וורמישא כתב בג"כ: **כסטיים החזן יקום פרוקן שותק.** שואל הוישטיבין על המנהג בצדו לימינו ולשמואל: **ואומר לאותו הוישטיבין בצדו לימינו, אברך ר"ח הוא יהיה ביום פלוני ופלוני, ואח"כ אומר ג"כ לאותו הוישטיבין בצדו השמאלית.** ואח"כ מתחיל לנגן מי שעשה נסים ע"כ. וג"פ זה נמצא, בדאמת החזן הוישטיבין לימינו ולשמואלו שהם דוגמת הבי"ד באמת צריכים לישב, ורק הקהל עומד שהיה דוגמתו העם שעונה מקודש מקודש.

עטרת צדיקים

עיון במעשי הצדיקים לרגל יומא דהילולא

הרה"ק רבי משולם זושא מאניפולי זי"ע

ב' שבט תק"ס

בספר 'אוצר ישראל' מסופר, כי פעם כאשר הסתופף הרבי רבי זושא בצלו הטהור של הרה"ק הרבי רבי שמעלקא מניקלעשבורג זי"ע, ביקש מאת הרבי רבי שמעלקא שלמד עמו תורה, באומרו: "זושא אינו יכול ללמוד, בבקשה ילמד עמי כבודו, ונא יתרגם לי כל תיבה ותיבה מהגמרא, כי אינני יודע מאומה..."

הוציא הרבי רבי שמעלקא גמרא מסכת ברכות והתחיל ללמוד עם אורחו: "מאימתי קורין את שמע בערבית" כשהוא מתרגם כל תיבה כפשוטה, הודיע הרבי רבי זושא עד שנפל ארצה וזעק: "מי אומר שהפירוש של 'מאימתי' היינו מאיזה שעה מתחילים לקרות את שמע, אולי הפירוש הוא 'מאימתי' - מתוך אימה ויראה ורתת וזיע מתחילים לקרות את שמע?!"

כאמור, היה הרבי רבי זושא מייסר עצמו תמיד בתעניות וסיוגופים, כשהוא תולה בעצמו כל חטא וחטא שנעשה על ידי הזולת. וכפי שהיה מספר הרה"ק רבי מרדכי מלענאווטש זי"ע, כי כאשר הסתופף בצל הקודש באניפולי, והרבי רבי זושא זקן בא בימים. באחד הימים, בעוד רבי מרדכי נוכח בקודש פנימה, הגיע יהודי אחד ופרץ בבכי נורא, על כי נכשל בחטאים חמורים, ומבקש הוא מהצדיק דרך תשובה, אלא שהרבי רבי זושא שילחו ואמר לו שיפנה לצדיק אחר. הביע רבי מרדכי את תמיהתו כי רבה, היתכן שאיש יהודי בא לקבל דרך תשובה ומשלחים אותו. נענה אליו הרבי רבי זושא: "כשהייתי צעיר יותר, הרי שבמקרה כגון דא הייתי מצוה לאיש לקבל על עצמו קבלה כל שהיא, ואת התעניות והסיוגופים שהיה עליו לעשות קבלתי על עצמי, כיום כאשר כבר זקנתו, אין בי את הכח לצום כה הרבה, ולצוות ליהודי שיצום - אינני מסוגל, לא היתה לי ברייה כי אם לשלוח אותו אל מקום אחר..."

ביום ב' שבט תק"ס עלה בטהרה השמימה, והוא נטמן סמוך לציון רבו המגיד הק' זי"ע, על מצבתו נכתב: "נובד ה' מאהבה, ושמח ביסורים, ורבים השיב מעוון". זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל, אכ"ר.

ליקטו ניצוצות קדושים מבור שביים, והשיבו בנים תועים אל שלחן אביהם שבשמים. הרבי רבי זושא נתוודע תוך כדי הגלות לאורה כי טוב של תורת החסידות, ותדבק נפשו ברוכה ישראל המגיד הק' ממעזריטש זי"ע, כשהוא גם משפיע גם על אחיו הצעיר הרבי רבי אלימלך שיצטרף אליו, שם במעזריטש היו שני האחים לאריות שבחבורה, וברבות השנים היו למאורות הגדולים ברקיע שמי החסידות, והאירו באור תורתם וקדושתם לארץ ולדורים עליה ברחמים.

המגיד ממעזריטש, העתיק את משכנו בערוב ימיו לעיריה אניפולי שבאוקריינה, ולאחר הסתלקותו החל הרבי רבי זושא להנהיג שם את העדה, למרות שמי שהתמנה לשבת על כסאו של המגיד ולהנהיג את עדת החסידים כולה היה אחיו הרבי רבי אלימלך אשר ישב בליצונסק שבפולין, והרבי רבי זושא אף הוא התבטל אליו כעבדא קמי מריה ונסע רבות להסתופף בצלו, אמנם באוקריינה עצמה המשיכו החסידים לקבוע את מקום התועודתם באניפולי, במחיצת קדשו של הרבי רבי זושא, אשר הפכה למוקד משיכה להמוני חסידים מכל רחבי רוסיה, בראשם צדיקים, חסידים ואנשי מעלה, כאלו אשר זכו להציץ מבעד למעטה הפשטות שנטה על עצמו במידות מידת הענוה ופשלות הרוח, והבינו כי איש אלקים קדוש הוא.

כמו רבים מצדיקי אותו הדור, הסתייג הרבי רבי זושא את אגונותו בנגלות התורה, ולא ראו אותו עוסק בה, כי אם באור הטנגז במצפונה, וכמו שכתב הרמב"ן (בראשית א, א) "עוד יש ישיבין קבלה של אמת, כי כל התורה כולה שמונית של הקב"ה". אולם צדיקי דורו העידו עליו כי גם בתורת הנגלה גאון אדיר היה, אלא שלרוב חריפותו הצליח להסתיר את הדבר בהסתרה שבתוך ההסתרה.

הרה"ק רבי שניאור זלמן מלאדי זי"ע בעל התניא 'ושו"ע הרב' אף כתב עליו תואר "שר התורה", וכאשר נתקשה פעם בהבנת דבר אחד מדברי הרמב"ם, והוא סיפר על כך לרבו המגיד הק' ממעזריטש, הפנה אותו המגיד אל הרבי רבי זושא, לא יכול היה הרבי רבי זושא לסרב להוראת רבו והוא יישב את הדבר הקשה בטוב טעם ודעת. לימים כשהיה הבעל התניא מספר את העובדה הזאת, היה מוסיף לאלו שהתפלאו לשמע הדברים: "הרי הרבי רבי זושא כיהן כרב באניפולי חמש עשרה שנה, ומדוע תהרהרו על גדולתו בתורה?!"

במעזריטש, בבית מדרשו של המגיד הגדול, מאחורי האח הבווער, על הרצפה המחוספסת, יושב הרה"ק הרבי רבי זושא זי"ע. גוו שחוח ובגדיו בלויים, כולו אחוז שרעפים, הוא מוצב ארצה, אך ראשו מגיע השמימה.

שני האחים הקדושים לבית הורוויץ, הרה"ק הרבי רבי שמעלקא מניקלעשבורג זי"ע והרה"ק בעל ההפלאה זי"ע, ניגשים אליו בחדרת קודש. זה עתה ביקרו הם בקודש פנימה, ושאלו את פי רבם המגיד: "ילמדנו רבינו, כיצד אפשר לו לבן אנוש לקיים מאמר חז"ל במסכת ברכות (נד, א) 'חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה?'".

והוא יבאר לכם".

זמן רב לקח להם לחפש אתר הרבי רבי זושא, עד שמצאוהו שם טמון מאחורי התנור, הם הציעו לו את השאלה אותה הפנה הרבי אליו, רבי זושא השתומם והסתייג לפי תומו: "כנראה לא שמעתם נכון, כי מי אני שאבאר לכם זאת, הלא מעולם לא אירע לי שום דבר רע..."

כך השיב להם אותו צדיק נשגב, אשר כל חייו היתה חטיבה אחת של דוחק, עוני וסיוגים, אמנם הוא קיבלם באהבה רבה. עניו היה הרבי רבי זושא מכל האדם אשר על פני האדמה, עד שהצדיק עליו את הדיון, ואף הוסיף לסגף עצמו בסיוגופים שונים, כשהוא תולה בעצמו את חטאי שאר בני דורו.

את זה ביקש המגיד הקדוש להראות להם לתלמידיו, את דרכו של האדם הגדול בענקים אשר מברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, מתבטל הוא כולו לאביו שבשמים, באהבה רבה ואהבת עולם אשר מים רבים לא יוכלו לכבותה ונהרות לא ימטפוה.

הרה"ק רבי משולם זושא זי"ע נולד בשנת ת"ץ, לאביו החסיד המרומם רבי אליעזר ליפמאן זצ"ל, כבר מגיל צעיר עלה ונתעלה על במתי התורה והיראה הטהורה, וברבות הימים יצא למסע נדודים, יחד עם אחיו הקדוש הרבי רבי אלימלך מליצונסק זי"ע, הלא היא "גלות" המפורסמת של הני תרי צנתי דדהא, במהלכה

עטרות של שבילים

פלאות ופרפראות

תיאור נורא מביקור משה ואהרן בבית פרעה

יבא משה וְאַהֲרֹן אֶל פַּרְעֹה וְגו' (ז, י).

תיאור מופלא על ביאתם של משה ואהרן לבית פרעה מובא במדרש (ילקוט שמעוני, רמז קפא):

"כשבאו משה ואהרן עמדו לפני פרעה, והיו רואין שהם דומים למלאכי השרת, ורום קומתן כארזי לבנון, וגלגלי עיניהם דומים לגלגלי חמה, וזקנות שלהם כאשכולות תמרה, וזיו פניהם כזיו החמה, ומטה האלקים בידם, שחקוק עליו שם המפורש, ודיבור פיהם כאש שלהבת, מיד נפל פחדם עליהם, והיו ארבע מאות פתחים לפלטרם של פרעה, ועל כל פתח ופתח אריות ודובים וחיות רעות, ולא היתה בריה יכולה ליכנס שם עד שהיו נאכילין אותם בשר שלא יהו מדיקין אותו, וכשבאו משה ואהרן נתקבצו כולם וסובבים ומלחין רגליהם, והתחילו ללוותם, עד שבאו לפני פרעה, וכל מלכי מרוח ומערב כשראו אותם נפל פחדם עליהם, וזיע ורתת וחלחלה אחז לפרעה ולכל היושבים לפניו, והסירו כתריהם מעל ראשיהם והשתחוו להם. באותה שעה הוצרך פרעה לקביו ונכנס לבית הכסא, ונזדמנו לו שנים עשר עעברים והיו נושכים אותו בכל צד מושבו, וצעק צעקה גדולה ומרה, עד ששמעו קול צעקתו גדולי המלכות, ואחר כך חזר וישב על כסאו ונתחזק לבו, אמר למשה ואהרן: 'מי אתם, ומאין אתם, ומי שגרם אצלי, אמרו לו: 'אלקי העברים שלחני אליך, שלח את עמי ויעבדוני, מיד אמר: 'לא ידעת את ה', מעולם לא שלח לי אגרת שלום, ולא הביא לי דורון...'".

לבו של פרעה הפך לכבד

יֵאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קְבֹד לִב פַּרְעֹה מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעָם (ז, יד).

דבר פלא כתב הגאון רבי אהרן יהודה לייב שטיינמאן צדוק"ל בספרו "אילת השחר" (בפרשתנו):

"במדרש רבה (ט, ט) איתא: 'מה הכבד כועס, אף לבו של זה נעשה כבד', עכ"ד. אחד הגיע לשווייץ בשנת תרצ"ט (הערת המלקט: בימים ההם ישב הגרא"ל באהלה של תורה בישיבת מונטריי שבשווייץ), וסיפר כי שמע שהפרופסור של המוזיאון מלונדון, שנמצאים בו הגופות החנוטים של מצרים, סיפר, שכשעסק בגופו של פרעה ראה שלבו עשוי מבשר כבד, והשתומם מזה, וא"ל את המדרש הנ"ל. ובאמת, למאן דאמר במכילתא שפרעה נטבע בים הרי לא חנטו אותו, ולמאן דאמר שנשאר חי יש אומרים שמלך אחר כך בנינוה, ע"י פרקי דרבי אליעזר (פרק מג), ואולי אחר כך חזר למצרים וחנטוהו שם."

הבוקר של פרעה - טיול ומשחקי כדור

לֶךְ אֶל פַּרְעֹה בִּבְקֹר הַנֶּה יֵצֵא הַמִּימָה וְיַצְבֵּב לְקִרְאָתוֹ עַל שַׁפַּת הַיָּאֵר וְגו' (ז, טו).

דבר פלא מביא האברבנאל (בפרשתנו, הובא בגיליון 'יין ישן' אשתדק):

"ומפני זה לא אף פרעה בבקר רוצה לומר לא תלך אל היכול כבתחילה אבל תלך אליו בבקר שהוא יוצא המימה בדרך הטיול

להנהגת הבריות להרגיל התנועה בבקר קודם האכילה כדי לחמם את הגוף, וכל שכן על שפת היאור שראיית המים תועיל לראות העיניים ולזככם. והאבן כספי כתב שהיה מנהג מלך מצרים ועוד היום הוא כן ששתי פעמים בכל שבוע יצא המלך מארמונו יום שלישי ויום ז', וילך הוא ועבדיו אל מקום ידוע על שפת היאור לשחק שם בכדור הקטן ומטייל שם מן הבקר עד עת המאכל ועל זה צוה השם למשה שישיכם היאור לדבר שם אל פרעה."

הצפרדע - בן דעה

וַתַּעַל הַצַּפְרַדְעִים וַתִּכַּס אֶת אֶרֶץ מִצְרָיִם (ח, ב).

בספר הקנה כתב: "כך אני מקובל שאותם צפרדעים בני דעת היו, והיו נכנסים בתנורים חמים גביה גביה ולא היו נוהרים, והיו המצרים משכירים תנוויהם לישראל, והצפרדעים נוהרים מהשרפה והנזק, שמע מינה שאותם הצפרדעים חכמים היו."

ובתנא דבי אליהו (רבה, פרק ז) איתא: "מאי ותעל הצפרדע? צפור-דע, שיש בה דעה, בשעה שהעופות הן צמאין ובאין לשתות מן היאור ומן האגמים, קוראים אותם ואומרים להם: בואו ושתו, אל תתיארו!"

וכן כתב ב"רוקח": "אמר לי ר' בשם רב סעדיה, עדיין צפור דיע עומד בנילוס, וכשצווקע באים כל הצפרדעים, ובספר 'מנחה בלולה' כתב: 'נקרא שמה צפרדע, שהיא יודעת מתי הוא יום. שכל הלילה מקרקרת ובבוקר שותקת, כלומר - צפר-דע'."